

VUKOVAR KROZ POVIJEST

Mnogi arheološki nalazi potvrđuju da je vukovarski kraj bio naseljen prije pet tisuća godina. Najstariji nalazi potječu iz mlađeg kameno doba (neolitika) u kojem su se razvile starčevačka, vinčanska i sopotska kultura. Temeljile su se na sjedilačkom načinu života i izgradnji trajnih nastambi. Dolaskom novih etničkih skupina indoevropskog porijekla nastaju nove kulture. Počinje razdoblje bakrenog doba u kojem se razvija vučedolska kultura. Nastaju novi oblici proizvodnje, sahranjivanja i vjerovanja te razvijeniji društveni odnosi.

Rimljani su u osvajačkim pohodima u posljednjim desetljećima prije Krista izbili na Dunav. Izgradili su brojna utvrde, kao granicu prema barbarskim plemenima. U vukovarskom kraju značajni su rimski lokaliteti Cornacum (Sotin), Cuccium (Ilok) i Ulmo (Tovarnik). Rimska civilizacija u ovim krajevima utjecala je na unapređivanje gospodarstva. Propašću Zapadnoga Rimskog Carstva i u jeku velike seobe naroda, na vukovarske prostore dolaze Hrvati.

Hrvatski kralj Tomislav sjedinjuje sve hrvatske zemlje od Drave do mora i tada Vukovar postaje dio Hrvatske Kraljevine. U sačuvanim pisanim dokumentima Vukovar se spominje već početkom 13. stoljeća kao Volko, Walk, Wolkov, odnosno hrvatski Vukovo. Od 14. stoljeća sve je više u upotrebi naziv Vukovar.

Već **1231. godine**, među prvim u hrvatskim zemljama Vukovar je dobio **status slobodnog kraljevskog grada**. Poveljom hercega **Kolomana** potvrđene su povlastice koje su štitile vukovarske stanovnike. U Vukovaru je sjedište velike Vukovske županije, koja se protezala između Dunava i Save. Vukovarski kraj je tada gusto naseljen, brojne su utvrde i kmetska sela. Nekoliko crkvenih redova ima ovdje svoje samostane, a najutjecajniji je franjevački red. U 18. i 19. stoljeću naseljava se i znatan broj Nijemaca, Mađara, Židova, Rusina, Slovaka i Ukrajinaca. Tako ovo hrvatsko područje postaje višenacionalno. Hrvatske zemlje su sada u sastavu Habsburškog Carstva. Carica Marija Terezija obnovila je slavonske županije, a Vukovar postaje sjedište velike Srijemske županije.

Velike posjede u Slavoniji dobivaju ili kupuju feudalci. Njemački grofovi Eltz dolaze u posjed vukovarskog vlastelinstva. Razvoj vukovarskog kraja sve do 1945. godine tijesno je vezan uz vukovarsko vlastelinstvo grofova Eltz. Polovicu stanovnika Vukovara čine obrtnici i trgovci. Pučanstvo je vrlo radino, cvjeta obrt, trgovina, svilarstvo, brodogradnja. Roba se lađama otprema u podunavske zemlje. Rano su osnovane brojne cehovske organizacije koje štite obrtnike. U Vukovaru je središte trgovine za cijeli zapadni Srijem.

Od 1840. Vukovar je uključen u stalni parobrodarski promet na Dunavu. Od 1878. priključen je na željeznički promet. Vukovarska luka je najveća pretovarna luka u hrvatskim krajevima. Štedionica u Vukovaru osnovana je 1861. godine. Prvo veliko industrijsko poduzeće *Vukovarska kudjeljara* otvoreno je 1905. godine. Iz ovih pogona Vukovar dobija električnu energiju od 1909. godine.

BITKA ZA VUKOVAR

Vukovar je bio pod opsadom JNA i paravojnih formacija iz Srbije **87 dana**, od 24. kolovoza do 18. studenoga 1991. Vukovar je branilo oko **1 800** slabo naoružanih vojnika Zbora narodne garde (ZNG) i dobrovoljaca, nasuprot 36 000 vojnika JNA i srbijanskih paravojnih postrojbi, koji su imali teško naoružanje i oklopna vozila. Dnevno je na grad padalo oko 1 200 granata. To je bila najžešća bitka u Europi od 1945., a Vukovar je nakon Drugog svjetskog rata bio jedini potpuno uništen grad u Europi. Kada je Vukovar pao 18. studenoga, stotine hrvatskih vojnika i civila je masakrirano, a 31 000 civila je deportirano iz grada i okolice. Odvedeni su u **logore** u Srbiji, najviše u Srijemsku Mitrovicu. Grad Vukovar priključen je samoproglašenoj Republici Srpskoj Krajini (RSK), u čijem je sastavu ostao sve do 1998., kada je mirno reintegriran u ustavno-pravni poredak Republike Hrvatske.

Obrana Vukovara

Obranom Vukovara zapovijedao je **Mile Dedaković** Jastreb, bivši oficir JNA koji se pridružio ZNG-u. Zapovijedao je 204. vukovarskom brigadom. Druga osoba u zapovjednom lancu bio je **Branko Borković**, zvani Mladi Jastreb, također bivši oficir JNA. Oni su uz **Blagu Zadru** odigrali ključnu ulogu u organiziranju i vođenju obrane Vukovara. Pod Blaginim vodstvom na Trpinjskoj cesti zaustavljena je oklopna sila JNA i uništeno na desetke tenkova i oklopnih transportera. Cestu su simbolično nazvali *Grobljem tenkova*. Taktika obrane temeljila se na utvrđivanju obrambenih položaja, miniranju prilaznih puteva te protutenkovskom i snajperskom djelovanju.

Glavno obilježje djelovanja JNA bilo je snažno i učestalo granatiranje i bombardiranje grada i okolice, te učestali tenkovski napadi kojima se željelo razdvojiti snage branitelja i zauzeti grad. Ta je taktika bila vojno potpuno neuspješna: izazvala je golema razaranja u gradu i okolici, s neočekivano velikim gubitcima napadača. Branitelji grada su, iako u gotovo potpunom okruženju, slabo naoružani i suočeni sa sve većim problemima opskrbe i funkcioniranja osnovnih službi u gradu, uspijevali čvrsto držati položaje. Za cijelu je operaciju vrh JNA pretpostavljao da će trajati tjedan dana.

U početku su hrvatski branitelji bili vrlo loše naoružani, opremljeni uglavnom lovačkim puškama. S vremenom su naoružani lakim vojnim oružjem, uz vrlo malo protuzračnog oružja i improviziranih nagaznih mina. Tijekom obrane dobili su i protutenkovsko oružje, ali im je stalno nedostajalo streljiva. Iako je hrvatska vlada slala oružje i streljivo, ono je teško stizalo do branitelja koji su bili u okruženju neprijateljskih snaga.

Jedna od posebnosti obrane Vukovara bili su putovi kroz **kukuruzišta** koji su bili jedina poveznica grada sa slobodnim dijelovima Hrvatske. Poljskim putovima od Vinkovaca i Nuštra preko Marinaca i Bogdanovaca dopremala se pomoć do vukovarskog prigradskog naselja **Lužac**. Ovaj jedinstveni vukovarski put spasa bio je otvoren od kraja srpnja do početka listopada 1991., kad je neprijatelj okupirao Marince čime se Vukovar našao u potpunom okruženju.

Najsnažniji napadi na Vukovar pokrenuti su početkom listopada 1991. zajedničkim djelovanjem JNA, pobunjenih Srba, Teritorijalne obrane Vojvodine i Srbije i srbijanskih paravojnih postrojbi. Najžešće borbe vodile su se za **Mitnicu, Sajmište i Trpinjsku cestu**, dok

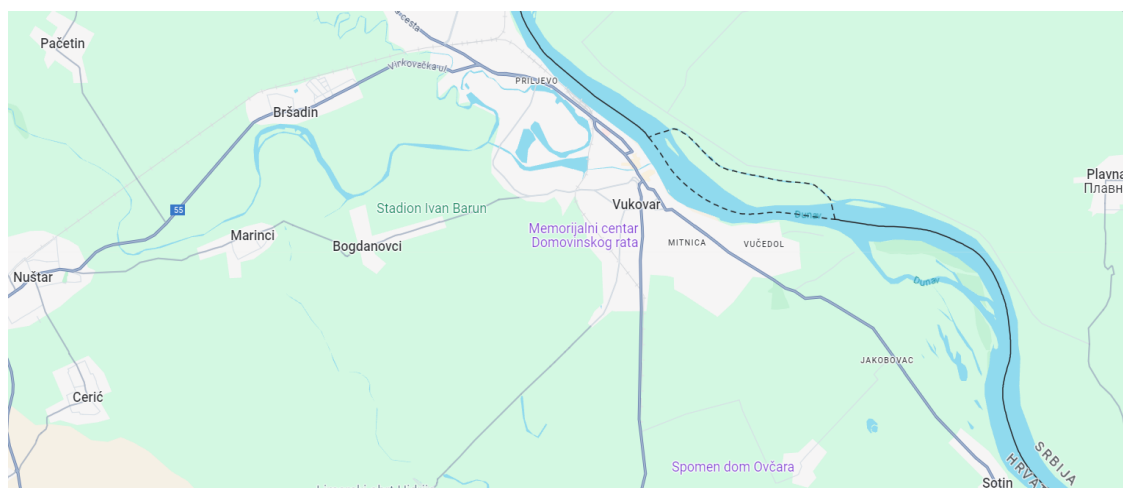
su branitelji zaustavili prodor neprijatelja prema Borovu naselju. Neprijatelj je nakon 10 dana napada pojačao topničke udare po gradu vjerujući kako će slomiti obranu hrvatskih branitelja, a najžešće udare s dodatnim pojačanjima pokrenuli su prema Mitnici koja je već postala primjer obrane mitskih razmjera.

Uz Mitnicu žestoke napade trpe i branitelji Sajmišta, a napadi na grad od 16. do 18. listopada sve se više pojačavaju. Od tih dana bitka za Vukovar prerasta u borbu za svaku ulicu i kuću. Posljednjih dana listopada agresor sve čvršće steže obruč oko Vukovara.

Od početka studenoga najveće borbe odvijaju se na Trpinjskoj cesti čiji branitelji i dalje hrabro trpe svu žestinu neprijateljskih udara. Branitelji Trpinjske ceste organizirali su se u dva elitna odreda, Žute mrave i Pustinjske štakore. Slani su na zadatke na koje se gotovo nitko drugi nije usudio ići. Uspjeli su dugo zadržati neprijatelja i uništiti veliki broj tenkova. Polako im je nestajalo ljudstva i oružja, a neprijateljska vojska je ovladala pojedinim dijelovima grada. Čim je odvojila Mitnicu od središta Vukovara, brzo je osvojila važnu stratešku točku Milovo brdo. Tako je obrana Vukovara presječena na dva mjesta, a branitelji su suženi u tri odvojene cjeline: na Mitnici, u središtu grada i u Borovu naselju (u kojem se nalazi i Trpinjska cesta).

Iako su 17. studenoga 1991. godine branitelji Mitnice, dijela grada u kojem se nalazi vodotoranj, još uvijek hrabro držali položaje, podijeljena im je posljednja municija, a njihovi zapovjednici shvatili su kako je daljnji otpor uzaludan, te su odlučili započeti pregovore o predaji. Ni do danas nije utvrđen točan broj onih koji su odbivši predaju stradali, pokušavajući se iz više pravaca probiti do najbližeg neokupiranoga teritorija. Nisu poznata ni točna mjesta njihova stradavanja. Dana 18. studenoga 1991. oko podne održani su pregovori o **predaji Mitnice** između predstavnika JNA pukovnika Mladena Pavkovića i predstavnika zapovjedništva Mitnice Pilipa Karaule, Matije Mandića i Zdravka Komšića, uz posredovanje predstavnika Međunarodnog Crvenog križa. Nakon sat vremena dogovorena je predaja uz uvjet da civili budu prebačeni na slobodni teritorij RH. Branitelji će biti zarobljeni i odvezeni u logore u Srbiji.

JNA je u Vukovaru pretrpjela velike gubitke: zajedno s paravojnim formacijama imala je 5 do 8 tisuća poginulih, uništeno joj je 250 do 300 tenkova te srušeno 20 do 25 zrakoplova i helikoptera. Više od pola tenkova je uništeno na Trpinjskoj cesti čijom je obranom zapovijedao Blago Zadro.



Pokušaji deblokiranja Vukovara

I prije potpunog opkoljavanja život u razrušenom gradu bio je iznimno težak. Nije bilo struje ni redovite opskrbe stanovništva vodom i hranom. Većina civilnog stanovništva tjednima je bila u podrumima i skloništima. Gradska bolnica bila je teško oštećena i radila je u vrlo teškim uvjetima. Svi njeni katovi morali su biti napušteni, a sve djelatnosti bolnice preselile su u podrum.

Kako bi pomogla Vukovaru, hrvatska vojska je iz pravca Vinkovaca i Nuštra krenula u proboj i oslobađanje Marincima, koje je neprijatelj okupirao 1. listopada, a sve s ciljem uspostave koridora za branitelje Vukovara. Bilo je nekoliko pokušaja, na žalost neuspješnih, pa je Vukovar i dalje ostao u okruženju. Proboji su obustavljeni i zbog prolaska konvoja Crvenog križa koji je trebao izvući ranjenike iz vukovarske bolnice i dopremiti pomoć u hrani i lijekovima. Konvoj se, nakon što je dva dana bio zadržan u vukovarskoj vojarni koju je kontrolirala JNA, neobavljena posla vratio u Đakovo. Konvoj Liječnika bez granica konačno se 19. listopada uspio probiti u grad, dopremiti nešto medicinske i humanitarne pomoći te evakuirati dio ranjenika.

Kada je postalo jasno da je slom obrane grada neizbježan, braniteljima Vukovara nije ostalo puno mogućnosti. Mogli su se predati, krenuti u proboj ili pružiti otpor do posljednjeg metka i vlastite pogibije, što potpunu okupaciju grada ne bi odgodilo duže od dan-dva, a u pojedinim dijelovima grada i ulicama, ne duže od nekoliko sati.

Branili su Hrvatsku, a ne samo Vukovar



Branitelji su tri mjeseca branili grad, čime su ostalim dijelovima Hrvatske omogućili bolju pripremu za predstojeće napade JNA i paravojnih srpskih formacija. Vukovar je gotovo potpuno razoren. Omiljena meta agresora bila je Vukovarska bolnica. Iz nje su nakon pada grada odvedeni ranjenici i pogubljeni na Ovčari. Dosad ih je 200 identificirano. Među njima je i vukovarski novinar Siniša Glavašević, koji je

tijekom okupacije iz podruma radijskim eterom podizao moral Vukovarcima.

Masovne grobnice – podsjetnik na žrtvu Vukovara

Na području Vukovara pronađena je najveća masovna grobnica žrtava Domovinskog rata – Ovčara (200 žrtava), ali istodobno i najveća grobnica nastala asanacijom bojišta – Novo groblje u Vukovaru (938 žrtava).



Na Ovčari se dogodio ratni zločin koji su počinili pripadnici JNA i srpskih paravojnih postrojbi u noći sa 20. na 21. studenoga 1991. U toj hladnoj noći ubijeno je više od 200 pacijenata i članova medicinskoga osoblja iz vukovarske bolnice. U rujnu 1996. godine započela je ekshumacija iz masovne grobnice koja je trajala 40 dana. Ekshumirano je 200 tijela ubijenih osoba u dobi od 16 do 72 godine. Autor spomenika na mjestu masovne grobnice na Ovčari je Slavomir Drinković. Spomenik je u obliku

sivog obeliska sa grlicom na kojem piše: "U spomen na 200 ranjenih hrvatskih branitelja i civila iz vukovarske bolnice koji su smaknuti u velikosrpskoj agresiji na Republiku Hrvatsku."



Uz masovnu grobnicu na Ovčari, tragični podsjetnik na ratna stradanje u Vukovaru je i Novo groblje u Vukovaru, nastala asanacijom bojišta. Riječ je o tijelima branitelja i civila pronađenih na ulicama zadnjih dana borbe za Vukovar, te posmrtnim ostatcima koji su tijekom tromjesečne obrane Vukovara pokopani u dvorišta kuća, pokraj rijeke, ispred bolnice i na nogometnom igralištu. Nakon pada Vukovara, od kraja studenog 1991. pa sve do ožujka 1992., JNA je s pridruženim joj

paravojnim formacijama sakupila sve posmrtno ostatke i prebacila ih u masovnu grobnicu pokraj gradskoga groblja. Završetkom mirne reintegracije 1998. iz te je masovne grobnice ekshumirano 938 tijela. Na mjestu masovne grobnice danas se nalazi **938** bijelih mramornih križeva, po jedan u spomen na svaku žrtvu. Uokolo mjesta masovne grobnice prostire se **Memorijalno groblje** podijeljeno u aleje u kojima su vječni mir našli poginuli branitelji, civilne žrtve, umrli hrvatski ratni vojni invalidi i članovi njihovih obitelji. U središnjem dijelu groblja, 5. kolovoza 2000. godine, postavljen je spomenik čija je autorica gospođa Đurđa Ostoja. Na groblju su izdvojena dva križa, jedan za najmlađu žrtvu, Ivana Kljajića koji je imao svega šest mjeseci, i za najstariju žrtvu Domovinskog rata, ženu koja je imala 104 godine.